

КОВЧЕГ

VII

КОВЧЕГ

Науковий збірник з церковної історії

Число 7

ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЛЬВІВ 2015

УДК 281.5 + 94(477)
ББК Э29 (4Ук)я44+Е3(4Ук)я43
К 56

Ковчез. Науковий збірник з церковної історії, число 7 / відп. ред. Олег Турій. Львів: Видавництво Українського католицького університету 2015. – 544 с. ISBN 789-966-2778-49-6

В основу цього випуску, присвяченого ювілейному вшануванню пам'яті двох видатних предстоятелів УГКЦ в ХХ ст., лягли допрацьовані тексти доповідей на Міжнародній науковій конференції «Митрополит Андрей Шептицький (1865–1944): єрарх – пастир – пророк», що відбулася у Львові та Римі 30–31 жовтня та 6–8 листопада 2009 р., відповідно, а також наукового семінару та літньої школи з нагоди 50-ліття звільнення митрополита Йосифа Сліпого з ув'язнення та заснування Українського католицького університету, що їх Інститут історії Церкви спільно з Інститутом св. Климента-Папи провели в грудні 2012 та липні 2013 р. в Римі.

Kovchek. A Journal of Church History, vol. 7 / chief ed. Oleh Turij. Lviv: Ukrainian Catholic University Press 2015. – 544 p. ISBN 789-966-2778-49-6

This issue, conceived as a homage to the two most distinguished leaders of the Ukrainian Greek Catholic Church in the 20th century, is based on the papers delivered at the international conference “Metropolitan Andrey Sheptytsky (1865–1944): hierarch – pastor – prophet” (Lviv – Rome, Oct. 30–31 and Nov. 6–8, 2009), as well as during the seminar and summer school on the 50th anniversary of metropolitan Josyf Slipy's liberation from prison and of the foundation of the Ukrainian Catholic University (Rome, Dec. 2012 and July 2013, held by the Institute of Church History and the Institute of Pope St. Clement).

Редакційна колегія:

Світлана Гуркіна	– кандидат історичних наук
вл. Борис Гудзяк	– доктор візантійської та слов'янської історії (PhD), кандидат історичних наук
о. Андрій Михалейко	– доктор богослов'я (STD), кандидат філософських наук
о. Богдан Прах	– доктор гуманітарних наук (PhD), кандидат історичних наук
Роман Скакун	– кандидат історичних наук – науковий редактор випуску
Ігор Скочиляс	– доктор історичних наук
Олег Турій	– кандидат історичних наук – відповідальний редактор

В оформленні обкладинки використано сюжет з мозаїк роботи Святослава Гординського в соборі Святої Софії в Римі.

© 2015 Інститут історії Церкви УКУ
Усі права застережено

ISBN 978-966-2778-49-6

ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

У цій статті хочемо зосередитися на тих аспектах діяльності Андрея Шептицького, які викликають чи не найбільше непорозумінь. Ми звикли говорити про митрополита з великим пієтетом, як про Людину з великої літери або, як пишуть у більшості енциклопедичних видань, – «видатного релігійного, культурного та громадського діяча». І це, безумовно, заслужене визнання. Але завжди існує небезпека за гучними словами, палкими лозунгами, помпезними урочистостями втратити образ живої людини, конкретної історичної особи.

Під цим оглядом тема «Шептицький і політика» – особливо складна. Є частка правди в тому, що ті чи інші вчинки владики Андрея трактували як політичні. Навіть більше, ще за життя митрополита вважали політиком. І за це йому тоді діставалося від своїх і чужих, за це, так би мовити, він і досьогодні терпить від друзів і недругів... Парадокс полягає в тому, що сам Шептицький себе політиком ніколи не вважав. Радше навпаки, намагався себе і Церкву дистанціювати від політики. Характерно, що одне з перших послань, що його він видав ще як єпископ станіславівський, – то була суворя заборона священикам займатися політичною агітацією та висувати свої кандидатури на парламентських виборах. У своєму «Духовному заповіті», який він у липні 1923 р. в Римі склав на руки папи Пія XI (Акілле Ратті, обраного вселенським архиєреєм у лютому 1922 р.), фактично вигнаний зі свого престолу галицький митрополит заявляв:

Всяку політику я все лишав іншим, будучи переконаним, що було б це зрадою Ісуса Христа, коли б я поклав між мною і будь-кого з моїх вірних причини для непорозумінь задля дочасних [тобто мирських – О. Т.] справ, які не мають відношення до духовного добра моїх вірних. Сповняючи обов'язки любови до ближнього, приставав я з моїми вірними у справедливих їхніх національних аспіраціях, роблячи себе всім для всіх, щоб їх спасти; обороняв я їх також перед несправедливостями [...]. Проповідував я все тільки любов до ближнього, любов до всіх, навіть до ворогів. Євангелія Ісуса Христа була одинокою темою мого проповідування. Одинока ж ціль моєї праці – вічне спасіння моїх вірних¹.

¹ Цит. за: «Блажен той муж...»: Життєвий шлях митрополита Андрея Шептицького: фотоальбом / упор. П. Мелень. Львів 2015, с. 119.

Багато кому може видатися дуже дивним оце поєднання, здавалося б, цілком різних, а навіть діаметрально протилежних понять: «політика» і «любов до ближнього». Натомість для галицького архиєрея саме любов до ближнього, що за словами самого Христа є найпершою християнською заповіддю після любови до Бога, на якій вона власне й ґрунтується та з якої вона випливає, є чи, точніше, повинна бути фундаментальною основою кожної влади та всякої політичної діяльності. Цю думку знаходимо вже в одному з перших його пастирських послань «Найбільша заповідь», з яким новоіменований митрополит, вступаючи на престол у Львові, звернувся до вірних своєї колишньої Станиславівської єпархії у січні 1901 р.:

Лише така влада сильна і тривка, що опирається на любові! І тільки таку власть уважають звичайно люди тією, що походить від Бога! Тільки таку власть, що являється опікою над підчиненими та, за прикладом Христа, службою, а не пануванням [...].

А хто вживає своєї влади виключно для свого добра, – той своїм самолюбством підкопує свою повагу та нищить свій вплив, який може і повинен мати. І більше цій владі шкодить та й більше понижає її всяке зловживання і безправство, – аніж навіть непослух підчинених.

Тож коли домагаєшся, Брате, (у справах, щодо яких справуєш владу над людьми) послуху та пошанівку, – то в першій мірі сам шануй святість Божого порядку, над яким стоїш, і не понижай його безправством та самолюбством!²

Цієї справедливості влади, заснованої на боговстановленому порядку, він вимагав і в австрійському парламенті, і в Галицькому сеймі, членами яких він був, і від російської окупаційної адміністрації, і від польських санаційних властей, і від нацистського та більшовицького тоталітарних режимів.

Заповіді Господні, Христове Євангеліє, за митрополитом, є не лише джерелом влади, а й головною ознакою та критерієм її легітимності:

А ви, що під владою [...], пам'ятайте, що своїй владі маєте повинуватися не з огляду на людей, а з огляду на Бога [...]. Бо в цьому і полягає сила й лад у кожному народі, що цей обов'язок послуху для справедливих наказів влади виповнюють громадяни не з примусу чи страху перед карою, але з сумлінного почуття того ж обов'язку [...]. І таким чином послух ваш стане благороднішим. Бо опиратися буде на тій найвищій чесноті християнській, якою є Божа любов!³

² Найбільша заповідь // *Церква і суспільне питання*, кн. 1: *Пастирське вчення та діяльність* / ред. А. Кравчук [= *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність. Документи і матеріали 1899–1944*, т. 2]. Львів 1998, док. №3, с. 65.

³ Там само, с. 66–67.

Це, у свою чергу, означає також, що дотримання чи порушення владою основ християнського віровчення є тією межею, яка для християнина визначає міру лояльності до неї:

Тільки тоді, коли б вам хто-небудь наказував щось противне Божому Законові, – тоді цього не слухайте! Бо більше треба Бога слухати, ніж чоловіка⁴.

Позиція ж самої Церкви у стосунку до влади визначається тим, що

послух для справедливих розказів влади – се так суцшний закон Божий, що в жаден спосіб не можемо го не повторяти, а таке християнське почуте і понятє влади – се річ так безусловно потрібна до суспільного ладу, що єсть нашим обов'язком плекати го в серцях вірних⁵.

Звичайно, така позиція, ґрунтована на відомому біблійному принципі, що «немає влади, крім як від Бога» (Рим. 13: 1), аж ніяк не означає, що справедливими і «богоугодними» є всі дії кожної влади чи якогось конкретного можновладця і що Церква завжди може й повинна їх лише схвалювати. Наприклад, у спільному посланні галицького єпископату від січня 1906 р. щодо реформи виборчого законодавства в Австро-Угорській монархії, греко-католицькі владики однозгідно заявляли:

Мусимо боронити наш нарід і перед політичною кривдою і несправедливістю і стеречи єго, щоби не мав в серци політичної партійної ненависти до противника. Мусимо в імени Христа працювати над усуненем всякої несправедливости і ненависти, над впровадженем і в жите публичне принципів справедливости і любви⁶.

Дотримання цих двох засад: усунення несправедливости й викорінення ненависти, на переконання митрополита, мало б бути основним алгоритмом того, що ми сьогодні називаємо взаєминами між державною владою і громадянським суспільством, і то в обох напрямках, тобто як у ставленні держави до громадян, так і навпаки. Головними мірилами в цих взаєминах має бути гідність людської особи, створеної на образ і подобу Божу, та абсолютна цінність людського життя, на яке ніхто не сміє посягати, навіть під прикриттям найблагородніших мотивів чи задля досягнення хоч би яких високих політичних цілей. У випадку порушення цих засад Церква та її архиєрей застерігали за собою право висловити власну позицію, навіть якщо ця позиція могла не сподобатися пануючій владі чи не відповідала настроям загалу. Прикладів тут не бракує – це і протест проти «пацифікації» Галичини (1930), і лист до Гімmlера з протестом проти винищення євреїв (1942),

⁴ Там само, с. 67.

⁵ О квестії соціальной // Там само, док. № 7, с. 175.

⁶ Спільне Пастирське послання митр. Андрея Шептицького та ін. єпископів до духовенства про солідарність у громадському житті // Там само, док. № 21, с. 354.

